

جهان پساکرونا چگونه است؟

عضو هیات علمی مرکز تحقیقات رفاه اجتماعی با تاکید بر ضرورت توجه به مولفه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی...

عضو هیات علمی مرکز تحقیقات رفاه اجتماعی با تاکید بر ضرورت توجه به مولفه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و سایر ابعاد در دوران پساکرونا، ضمن تشریح تغییرات حاصل شده در این مولفه‌ها و پیش‌بینی رفتار افشار و سطوح مختلف جامعه در دوران پسابحران، راهکارهایی برای کاهش آسیب‌ها در این دوران مطرح کرد.

دکتر محمد علی محمدی قره‌shy& قانی استاد جامعه‌شناسی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی در گفت‌وگوی تفصیلی با ایسنا، ابتدا با اشاره به تبعات اقتصادی بحران کرونا، اظهار کرد: در اقتصاد پساکرونا نحوه تولید، مصرف، روابط کالایی انسان‌ها و نقش اجتماعی کالاها و خدمات با جامعه دچار تغییرات معنایی و مفهومی عمیق خواهد شد؛ یعنی میزان اهمیت و نقش کالا در زندگی، نوع کالا و اولویت آن، میزان حساسیت و نیاز به کالا، ویژگی‌ها و قدرت افراد نسبت به کالا و همچنین قدرت کالا در جامعه روشن و مشخص می‌شود.

وی تقسیم‌بندی و طبقه‌بندی کالاها را از ویژگی‌های اقتصادی دنیای پس از کرونا دانست و گفت: احتمالاً کالاهای تجملاتی و زینتی حداقل برای مدتی اهمیت خود را از دست داده و در عوض کالاهای استراتژیک مصرفی و نیازهای اولیه به خصوص نیازهای مرتبط با سلامت جای آن را می‌گیرند.

اقتصاد پسا کرونا، اقتصادی انسانی‌تر خواهد بود

وی ادامه داد: به نظر می‌رسد اقتصاد پسا کرونا اقتصاد انسانی‌تری خواهد بود، یعنی مناسبات اقتصادی و کالایی در خدمت انسان است به عبارتی تا پیش از این کالایی شدن انسان اهمیت داشت، اما در جهان پس از کرونا انسانی‌تر شدن کالا جلوه بیشتری خواهد داشت.

محمدی با بیان اینکه جهان در اقتصاد پساکرونا ناگزیر از شفافیت بیشتر و مبارزه علنی و جدی با فساد، رانت خواری و اختلاس خواهد بود، ادامه داد: اقتصاد پساکروناپی باید اقتصاد چابک و صریحی باشد، یعنی مثل قبل نمی‌shy& تواند تنبل و بی‌حال باشد، همچنین نمی‌shy& تواند با رودربایستی نسبت به مراجع و مراکز خاص عمل کرده و نسبت به رانت و اختلاس بی‌shy& تفاوت باشد. این اقتصاد ناگزیر از شفافیت و هماهنگی با نظام اقتصاد بین‌shy& الملل خواهد بود و این همه تغییر دقیقاً در جهت منافع شهروندان اتفاق خواهد افتاد.

تغییر مؤلفه‌shy& های فرهنگی جوامع در جهان پساکرونا

این عضو هیات علمی دانشگاه با اشاره به مؤلفه دوم یعنی مباحث فرهنگی، اظهار کرد: قطعاً نگرش، بینش و ایمان ما در جهان پساکرونا دچار تغییر و تحول بنیادین خواهد شد. جهان هستی، جهان معنا، هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی انسان پسا کرونایی آنچنان که در هنگامه کرونا هم می‌بینیم دچار تغییر و تحولات جدی و دامن‌دار می‌شود.

به اعتقاد وی، در جهان پساکرونا با نوعی انسان بی‌shy& محابا نسبت به مراجع ارزشی و هنجاری مواجه خواهیم بود که معنای زندگی‌shy& اش در دوران کرونا و تحت تأثیر تجربه‌shy& های شخصی از بحران و بی‌معنایی‌ها و مخاطرات دچار تحول شده و با مضامین و موازین قبل از کرونا نمی‌توان با وی مواجه شد. یعنی کرونا بر نحوه تفکر هستی‌shy& شناسانه و معرفت‌shy& شناسانه انسان‌ها حتی در زندگی روزمره و همچنین در انسان معمولی هم تأثیر تدریجی و شگرفی بر جای خواهد گذاشت.

این جامعه‌شناس با بیان اینکه انسانی که دچار بحران در معنای زندگی شده حتماً دچار انقلاب و دگرگونی در فهم زندگی یا جهان زندگی و زیست جهان مورد نظر اگزیستانسیالیست‌ها و پدیدارشناسان می‌شود، به این نکته اشاره کرد که «انسان بر جوهر وجودی خود متکی شده و در مقابل مراجعی که از بیرون قصد سلطه بر او را دارند، بی‌پروا خواهد بود» در بیان دیدگاه خود افزود: در جوامعی که مراجع مورد نظر در زندگی عموم شامل مراجع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در هنگامه بحران نتوانستند به طور مؤثر حضور داشته و متولی‌گری کرده و تصمیم‌سازی به موقع کنند، شاید

ناخواسته انسان پسا کرونا را به خودباوری و خوداتکایی رهنمون کردند که ممکن است گاهی این خودباوری حتی در شکل رادیکال و نابهنجار نیز زمینه ظهور یابد و جهان زندگی را دچار تحول بنیادین معنایی کند.

این عضو هیات علمی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی با تاکید بر اینکه در دنیای پسا کرونا قطعا ما تعامل اجتماعی و عاطفی دگرگونه ای خواهیم داشت، گفت: مفهوم خویشاوندی و خانواده، مفهوم محیط زیست، سلامت، بدن و روان برای انسان بعد از کرونا یک مفهوم دیگری است، محیط انسانی و اجتماعی ما دچار تغییرات معناداری شده و دانش سلامت انسان shy& ها به عنوان یک امر فرهنگی در جهان بعد از کرونا دستخوش تحول و تکامل خواهد شد.

نگاه خوشبینانه به جهان بعد از کرونا

دکتر محمدی با بیان اینکه می shy& توان به جهان بعد از کرونا نگاه خوشبینانه ای هم داشت، تصریح کرد: شاید در کوتاه مدت و در دوره گذار دچار تضاد و تناقض shy&، کمبودها و ناهنجارهایی شویم، اما در بلند مدت نتایج بهتری خواهد داشت. رفتار ما در این دوران ارتباط مستقیمی با رفتار نهادهای متولی خواهد داشت. به عنوان نمونه اینکه آیا مردم به تنهایی این مسیر دوران گذار را طی می کنند و یا به کمک نهادهای متولی و مراجع ارزشی و فرهنگی، می shy& تواند نقش اساسی در انتخاب shy& های آینده آنان داشته باشد.

وی با بیان اینکه طی این مدت بسیاری از انسان ها دچار تنهایی، واماندگی و بی پناهی شدند و این مساله آنها را بشدت دچار شوک و استرس کرده است، ادامه داد: در این شرایط برخی از خود سوال می کنند چرا حالا که نیازمند حمایت منسجم و تشکیلاتی هستیم، این حمایت ها آنطور که باید وجود ندارد، تکلیف ما در این شرایط چیست؟ موضع مراجع فکری و ارزشی در برابر انسان بحران زده چیست؟ به نظرم این انتخاب shy& های تاریخی و راهبردی گروه های مرجع در انتخاب پاسخ مناسب به بحران های امروز مردم، تأثیر شگرفی در نقش فردای آنان تأثیر خواهد داشت.

واکنش های انسان حادثه دیده در دوران پسا کرونا

محمدی با بیان اینکه انسان حادثه دیده در بحران معمولا دو واکنش نشان می دهد، ادامه داد: این فرد یا دچار افسردگی و ترومای بعد از فاجعه شده و تبدیل به انسان آسیب shy& دیده می شود و یا ممکن است به انسانی متکی به نفس و توانمندتر تبدیل شود که می تواند به تنهایی و یا با اتکاء به شبکه محدودی از روابط و بدون مراجع خود را از بحران خارج کند. تحت این شرایط فردیت انسان تقویت شده و ایمان او تحول یافته و هستی shy& شناسی جدیدی پیش روی او باز می شود که می تواند پیامدهای مثبت یا منفی متعددی را به دنبال داشته باشد.

دگرگونی مولفه سیاست در جهان پس از کرونا

این جامعه شناس در ادامه با بیان اینکه مؤلفه سیاست در جهان پس از کرونا چه در ابعاد سیاست داخلی و چه سیاست خارجی دچار تحول و دگرگونی خواهد شد و کشور ما نیز از این مساله مستثنی نیست، تصریح کرد: دولت ها در جهان پسا کرونا باید پاسخگو باشند، فراموش نشود که جوامع در این دوران تغییر و به خود و توانایی هایش باور پیدا کرده و به قدرت شبکه های اجتماعی و اجتماعات پی برده است. شهروند، قدرت فردیت خود را دریافته و به راحتی زیر بار هر دولتی با هر سطحی از پاسخگویی و احساس مسئولیت نمی رود.

وی ادامه داد: در دنیای بعد از کرونا جامعه و افراد خیلی مطالبه گر خواهند بود و دولت ها باید خودشان را با این شرایط هماهنگ کرده و مسئول و پاسخگو باشند. دولتی که گاه احساس می shy& شد در بلاتکلیفی مانده و در برابر درماندگی شهروندان ایده صریح، قاطع و مبتنی بر نیاز و شرایط شهروندان ندارد، بعد از کرونا و در غیاب جامعه مدنی نمی تواند همچنان به عنوان مرجع قابل اعتنا و داور مقتدر حل و فصل مناسبات مردم با کانون قدرت باشد. باید قدرت متقاعدکنندگی بالایی وجود داشته باشد وگرنه جامعه ای که از بحران ها عبور کرده و به خودباوری رسیده و یا عبور نکرده و دچار افسردگی و آسیب های اجتماعی شده، می تواند منشأ ناهنجاری ها شود.

به گفته وی، در عرصه سیاست خارجی هم دولت ها باید مناسبات خود را با جهان بهبود دهند. در جهان بعد از کرونا برای مواجهه مؤثر با اثرات کرونا ائتلاف shy& ها و معاهده shy& های جدیدی در روابط تجاری، اقتصادی و سیاسی طراحی و اجرا خواهد شد.

تحول و دگرگونی نهاد خانواده در دنیای پس از کرونا

دکتر محمدی در ادامه گفت وگو توجه به مقوله اجتماعی در دوران پساکرونا را مؤلفه بعدی عنوان کرد و گفت: نهاد خانواده بعد از کرونا دچار تحول و دگرگونی شده است؛ پیش از این می shy& گفتیم خانواده نهاد مقدس و مأمنی برای افراد است اما این تعریف با کمی تغییر روبرو شده است. بر مبنای گزارش های رسمی، اختلافات و تنش در خانواده ها پنج برابر افزایش پیدا کرده و این مساله کارکرد و کارآمدی خانواده ها را دچار اختلال خواهد کرد. از این طریق تغییرات دامنه shy& دار مفهومی و عملی در حوزه خانواده را شاهد خواهیم بود که خود منشأ تغییرات در وضعیت اعضای این نهاد شامل کودکان، جوانان، زنان و مردان خواهد بود که به هر دو صورت مثبت و منفی جلوه خواهد کرد و نقش سیاست اجتماعی در جامعه پساکرونا را متذکر می shy& شود.

وی با بیان اینکه در جامعه پس از کرونا مفهوم و انسجام درون خانواده باید بازنگری شده و مفهوم همبستگی خانواده دوباره معنا شود، گفت: باید بررسی شود که چگونه می توان بر گسیختگی انسجام عاطفی و روانی برخی خانواده shy& ها در دوران کرونا و خشونت shy& های برآمده از آن غلبه پیدا کرد. آیا راهی وجود دارد یا انتظار شکل shy& گیری خانواده های جدیدی را باید داشته باشیم.

این جامعه شناس به نقش پزشکان و کادر درمانی در این دوران اشاره کرد و با بیان اینکه مرجعیت پزشکان و پرستاران بعد از کرونا به سادگی از بین نمی رود، خاطرنشان کرد: مفهوم مبارزه و دفاع مقدس مؤلفه های جدیدی در حوزه های علم و دانش پیدا می کند. شهیدان دفاع از مرزهای سلامت و پاسداران جدید امنیت و جان سربرآورده shy& اند که برای حفظ مرجعیت در این عرصه هم قطعاً تلاش shy& ها و چالش shy& های جدیدی را تجربه خواهیم کرد.

ایجاد تغییر و تحولات محسوس در نهاد آموزش و تعلیم و تربیت

محمدی با اشاره به تغییر و تحولات محسوس در نهاد تعلیم و تربیت و ضرورت آشنایی افراد جامعه با مولفه های اصلی این شرایط، تصریح کرد: هم اکنون در آموزش و پرورش و دانشگاه ها شاهد چند واقعیت هستیم، اول اینکه تقویت و جدی گرفتن فضای مجازی اجتناب ناپذیر است، چراکه فضای مجازی فرصت و ثروت و راه چاره ای برای مدیریت شرایط فعلی است و مقابله با آن نادرست و محکوم به شکست است. دوم توجه به آموزش shy& های مجازی و استفاده بهینه از آنهاست، رشد و ارتقای کارایی آموزش های مجازی از واقعیت های انکارناپذیر دنیای بعد از کروناست.

وی ادامه داد: مساله سوم اینکه در جهان بعد از کرونا در حوزه تعلیم و تربیت، سرمایه گذاری در محصولات و صنایع دیجیتال، لوازم آی تی، کامپیوتر، اینترنت و لوازم دیجیتال به شدت توسعه پیدا می کند و همان طور که گفته شد، بسیاری از امور و مراودات تمدن جدید به این سمت و سو خواهد رفت. در این راستا کشوری که نتواند بخش عمده ای از درآمد سرانه و درآمد ملی خود را صرف بهبود زیرساخت های آی تی و تکنولوژی دیجیتال قرار دهد، بسیار فقیر خواهد بود و در آینده جهان جایگاهی نخواهد داشت.

مداخلات کاهش تبعات اجتماعی پساکرونا

این استاد دانشگاه با بیان اینکه در حوزه اجتماعی مبحث سلامت فیزیکی، اجتماعی و روانی اهمیت خاص خود را پیدا می کند، ادامه داد: مطمئناً بشر متوجه اشتباهات و نقاط ضعف خود خواهد شد و سرمایه گذاری ویژه ای در این بخش ها خواهد کرد. ثروتمندان به این نتیجه می رسند که باید برای سلامت انسان اعم از فقیر و غنی گام بردارند و این پیام مهم کرونا بود که هیچ کس از این آسیب در امان نیست.

پیام مهم کرونا چه بود؟

به اعتقاد این عضو هیات علمی مرکز تحقیقات رفاه اجتماعی، پیام کرونا چیزی بود که جنبش های اجتماعی مدتها در پی ارسال آن بودند، جوامع بدون تقویت سلامت اجتماعی و مولفه های وابسته به آن مانند همبستگی و انسجام، مشارکت و همکاری، سازگاری و تاب shy& آوری، شبکه روابط و حمایت، اعتماد و سرمایه اجتماعی، امکان مقابله با بیماری و ویروس، بلایای طبیعی، جنگ و حوادث و بحران ها را نخواهند داشت. به عبارت دیگر بدون سلامت اجتماعی و آفرینش جامعه shy& ای سالم، ثابت شده که هیچ امری از امور حکمرانی مطلوب پیش نخواهد رفت.

ضرورت حضور متخصصان اجتماعی و فرهنگی در کنار مدیران سلامت

این جامعه شناس ادامه داد: اگر نتوانیم فرمان shy؛ های ضروری پیشگیری را به جامعه صادر کنیم، نمی توانیم جلوی هجوم سیل بیمار به بیمارستان ها و انباشتگی این سونامی و به اصطلاح "پاندمی" را بگیریم. به عبارت دیگر در دنیای پساکرونا هیچ پزشک و مدیر حوزه سلامتی نمی تواند بدون متخصصان حوزه های اجتماعی و فرهنگی، جامعه بیماران را مدیریت کند.

وی با بیان اینکه در بعد روانی هم ممکن است بیشترین خسارت و یا دستاوردها را در حوزه سلامت روان شاهد باشیم، تصریح کرد: به قول دکتر فرانکل که می گفت: "رنج ها اگر مرا نکشد مرا قوی تر خواهد کرد"، شرایط فعلی نیز همین گونه خواهد بود. انسان وانهاده و یا به عبارتی انسان و فردیتی که به لحاظ بیماری، خطر، مرگ، استرس و فقر مورد تهدید قرار گرفته، اگر بتواند روی پای خود بایستد انسان موفق و برتری خواهد بود. چراکه انسان پساکرونا به قابلیت ها و ظرفیت های وجودی خود پی برده، خود را شناخته و اعتماد به نفس و قدرت پیدا کرده و این فرصتی برای بازسازی یک جامعه پویا و کارآمدتر را در اختیار سیاست shy؛ گذاران قرار می دهد.

ضرورت مداخلات مددکاری در دوران پسا کرونا

وی با تاکید بر اینکه طی این دوره همچنین با افرادی که در دوران گذار دچار استرس و افسردگی شده اند، سروکار خواهیم داشت، تصریح کرد: برای مداخله و پیشگیری از تبعات منفی این شرایط، متولیان جامعه باید اقدامات مناسبی را در پیش بگیرند. اگر حمایت ها و سیاست های اجتماعی و همچنین مددکاری های اجتماعی در کنار حمایت های مالی نباشد، مطمئنا جامعه از طریق انسان های به خود وانهاده آسیب می ببیند.

محمدی خطاب به دولتمردان با بیان اینکه در دوران پسابحران نباید فقط به فکر تامین اقلام مصرفی اولیه زندگی بود، خاطرنشان کرد: نباید از مددکاری های اجتماعی و روانی پس از بحران غافل بمانیم، چراکه بی توجهی به این موارد می تواند شیرازه جامعه را از هم بپاشد.

خطر وانهادگی افراد جامعه

وی با تاکید بر اینکه خطر وانهادگی افراد جامعه در سه سطح آشکار می شود، تصریح کرد: اول در سطح خرد و فردی شامل پریشانی و افسردگی روحی و روانی است که می تواند به افزایش خودکشی در جامعه منجر شود. در حوزه فردی همچنین ممکن است اعتیاد و بزهکاری های فردی و آسیب های ناشی از آن پدیدار شود. در حوزه میانی افراد وانهاده که دچار بی نظمی های ذهنی پس از فاجعه شده اند ممکن است روی خانواده ها تاثیر منفی برجای گذارند، یعنی خشونت های خانگی و خشونت علیه کودکان افزایش یابد. در سطح کلان هم با هم افزایی آسیب shy؛ های فردی و خانوادگی، آسیب کلان جامعه رقم زده می شود.

این عضو هیات علمی دانشگاه علوم بهزیستی با تاکید بر اهمیت عملکرد صحیح دولت و سیستم های اجتماعی و سیاسی و ارایه خدمات اجتماعی مناسب، اظهار کرد: درغیر اینصورت مطمئنا جامعه با چالش های جدی روبرو می شود، لذا این مسائل باید در صدر توجه مسئولان باشد؛ چون اگر خانواده آسیب ببیند کل جامعه دچار بحران، آسیب و بی نظمی اجتماعی خواهد شد. چرا که کودکان، زنان، دانش آموزان و سایرین در این بستر رشد کرده و رخداد مسائلی همچون طلاق و از هم پاشیدگی در بستر خانواده، ممکن است جامعه را با فروپاشی مواجه کند.

به گفته وی، مجموع خطر و تهدیدهای فردی، میانی و خطر کلان می تواند مسائل و مشکلات و آسیب shy؛ های جدی و مواردی مانند اعتیاد، ناهنجاری های جنسی، روابط خارج از عرف، افسردگی و خودکشی، خشونت و جنایت را در سطح جامعه به بار آورد.

این جامعه شناس با تاکید بر اینکه اگر جامعه پساکرونايي را مورد تحلیل، تصور و تخیل جامعه شناسانه و روانشناسانه قرار ندهیم ممکن است بحران ها را با خود حمل کنیم، تصریح کرد: ممکن است این بحران ها در جامعه آینده کشورها دست به دست داده و شالوده نظام اجتماعی و سیاسی را به هم بریزند.

این استاد جامعه شناسی دانشگاه در خاتمه تاکید کرد: قبل از اینکه وانهادگی پیش آمده تقویت شده و انسان ها دچار وانهادگی بیشتری شوند، یعنی گروه ها و طبقات فرودست احساس درماندگی کنند و ارتباط عاطفی آنها با جامعه از بین رفته و نفرت و کینه بین طبقات فرودست با طبقات میانی و فرادست به خشونت، نفرت و انتقام و انزجار اجتماعی منجر شود، دولت و نهادهای اجتماعی متولی موظفند که الفت اجتماعی را بین گروه ها تقویت کنند و با اعمال مداخلات

حیاتی به وضعیت گروه های وانهاده شده به لحاظ اقتصادی، نیازمندان به کالاهای اساسی و سلامت روان آنها رسیدگی کنند.